

Ewald SASIMOWSKI, Ryszard KOLSTRUNG,
Sławomir PIETRZAK, Marek SAPUŁA,
Jan WOJCIECHOWSKI, Anna HULEWICZ-STACHURSKA

Produkcja ogólnoużytkowych „kucy felińskich”. Część III. Naturalna stanówka przy kojarzeniu osobników o różnej wielkości

Продукция общепользовательных „фелинских пони”. Ч. III. Натуральная случка при спаривании особей разных размеров

Production of „Felin Ponies” of General Utility. Part III. Natural Mating of Individuals of Different Size

Wprawdzie sztuczna inseminacja pozwala na kojarzenie osobników o różnej — nawet diametralnie — wielkości, co znalazło już dawno swój wyraz m. in. w słynnym eksperymencie Hammonda i Waltona (2), ale względy organizacyjne i ekonomiczne powodują, że naturalna stanówka u koni na pewną skalę będzie zawsze aktualna. Znane piśmiennictwo specjalistyczne (1, 3, 4, 5) nie ustosunkowuje się do kwestii różnic wielkości osobników kojarzonych przy zastosowaniu naturalnej stanówki, ponieważ prawie z reguły praktykowane są kojarzenia w obrębie rasy lub typu pochodzeniowo-eksterierowego, przy czym większe tego rodzaju różnice nie występują.

Omawiany problem staje się jednak bardzo istotny przy produkcji kucy z wykorzystaniem przeciętnej lub nieco niższej wielkości koni, jaka może być aktualna przy braku dostatecznej liczby typowych kucy. Przykładem takiej sytuacji jest produkcja „kucy felińskich”, stwarzająca możliwości przedmiotowych obserwacji, których analiza stanowi cel niniejszej pracy.

MATERIAŁ I METODY

Obiektem badań były konie i kuce wymienione w I (6) i II (7) części niniejszej pracy — zarówno stanowiące tzw. „materiał wyjściowy”, jak i w znacznej części (szczególnie jeśli chodzi o klacze) będące już „kucami felińskimi”.

Kiedy okazało się — w początkowej fazie omawianej produkcji — że sztuczna inseminacja (zastosowano ją przy uzyskaniu og. Grenadier, inseminując jego matkę klacz Grenada — 108 cm w kl. nasieniem og. Gram — 137 cm w kl.) jest kłopotliwa nie tylko ze względu na sam zabieg, ale również uprzednią konieczność wykrywania i kontrolowania przebiegu rui, rozpoczęto stosowanie wyłącznie naturalnej stanówki — głównie tabunowej, przy której ogier wpuszczany był do stadka klaczy na parę godzin lub na cały dzień, a nawet w cieplej porze roku przebywał z nimi na wybiegu lub pastwisku całą dobę.

Krycie z ręki miało miejsce prawie wyłącznie przy wpuszczeniu ogiera do stadka klaczy po raz pierwszy oraz przy wyjątkowo dużej klaczy Wena — 148 cm w kl. krytej małym ogierem Gryf — 113 cm w kl. W pozostałych przypadkach ogierzy same pokrywały przebywające z nimi na swobodzie klacze.

Ogólnie obserwacje dotyczyły 11 sztuk ogierów i 16 klaczy — łącznie 32 zakończonych zrebnością naturalnych stanówek. Jakkolwiek szczególnie interesujące były te, w których brały udział osobniki znacznie różniące się wielkością, to jednak — dla bardziej pełnego w sensie porównawczym obrazu — wzięto pod uwagę wszystkie stanówki mające miejsce w omawianej produkcji, również takie, w których tego rodzaju różnice nie występowały:

Gram	137 cm	—	<u>Gracja</u>	112 cm	Grena-				
					dier	118 cm	—	Grenada	108 cm
Grosz	116 cm	{	Morela	124 cm	Listek	131 cm	—	Walia	109 cm
			Mirabelka	120 cm					
			Wilia	105 cm					
		{	Grenada	108 cm	Emir	141 cm	{	Walia	109 cm
			Gracja	112 cm				Gracja	112 cm
			Morwa	133 cm				Mirabelka	120 cm
Sopelek	126 cm		Gonia	138 cm			{	Gracjanka	111 cm
			Emulsja	136 cm	Cedr	143 cm		Gramatyka	121 cm
			Rezeda	140 cm				Grafika	127 cm
								Rozetka	133 cm
Gong	133 cm	—	<u>Kwoka</u>	142 cm	Gniewko	102 cm	—	Gracja	112 cm
		{	Grenada	108 cm				Gramatyka	121 cm
			Walia	109 cm				Morwa	133 cm
			Gracja	112 cm	Gryf	113 cm	{	<u>Kinga</u>	141 cm
Szarak	119 cm		Gramatyka	121 cm				<u>Wena</u>	148 cm
			Emulsja	136 cm					
			Rezeda	140 cm					
			Wena	148 cm					

Nazwy klaczy, które były kryte z ręki, zostały podkreślone; klacze, których nazwy nie zostały podkreślone, były — jak wspomniano — kryte na swobodzie.

Przy nazwach ogierów i klaczy zostały, dla orientacji, zamieszczone wymiary wysokości w kłębie. Oprócz zestawienia absolutnych różnic występujących między tymi wymiarami wymiary klaczy przeliczono w procentach wymiarów ogierów, gdyż wartości względne w tym przypadku wydają się być bardziej interesujące i istotne.

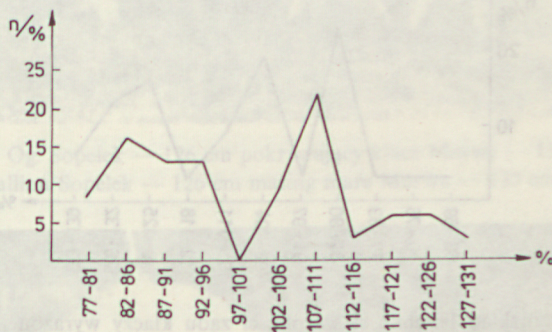
Poza wymiarami wysokości w kłębie przeprowadzono analogiczną analizę wymiarów długości skośnej, długości zadu, szerokości zadu oraz masy ciała, które jak można sądzić mają również pewien wpływ na całokształt uwarunkowań powodzenia naturalnej stanówki — szczególnie przy osobnikach bardziej różniących się co do ich wielkości.

Być może, iż zamiast wysokości w kłębie, albo obok niej, byłoby uzasadnione przeanalizowanie wymiaru wysokości w krzyżu — ze względu jednak na to, że nie u wszystkich osobników był on przeprowadzony (niektóre z nich już nie żyją), trzeba było z tego rodzaju opracowania zrezygnować.

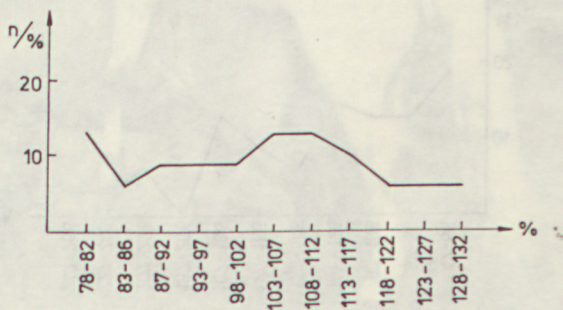
OMÓWIENIE WYNIKÓW

Pod względem wysokości w kłębie 16 stanowiących klaczy było niższych od ogierów od 7 cm do 32 cm (w tym 7 szt. > 21 cm) oraz 16 wyższych od ogierów od 2 cm do 35 cm (w tym 6 szt. > 20 cm). W relacji procentowej pierwsza grupa mieści się w granicach 77%–94%, a druga 102%–131%. Wynika z tego, że najmniejsze klacze były niższe od ogierów o 23%, a największe wyższe od nich o 31%. Można umownie ogólny zasięg określić od –23% do +31%. Ryc. 1 przedstawia szczegółowy rozkład liczebności omawianej cechy.

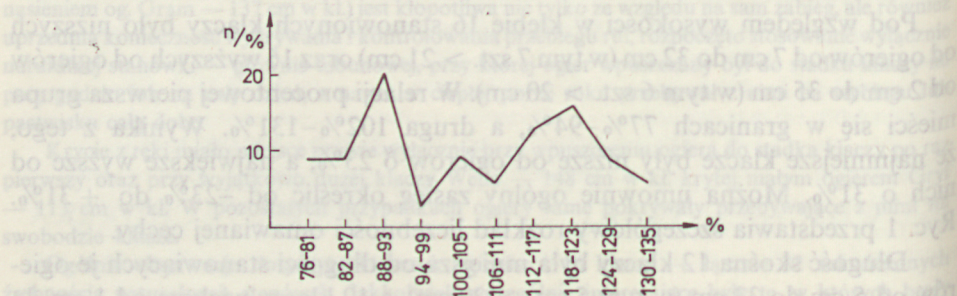
Długość skośna 12 klaczy była mniejsza od długości stanowiących je ogierów od 5 cm do 33 cm (w tym 5 szt. > 20 cm), a 19 klaczy większa od 1 cm do 36 cm (w tym 7 szt. > 20 cm); przy jednej klaczy nie stwierdzono żadnej tego rodzaju różnicy; granice pierwszych od 78% do 96%, a drugich od 100% do 130%; ogólny zasięg: od –22% do +30%; szczegółowy rozkład liczebności na ryc. 2.

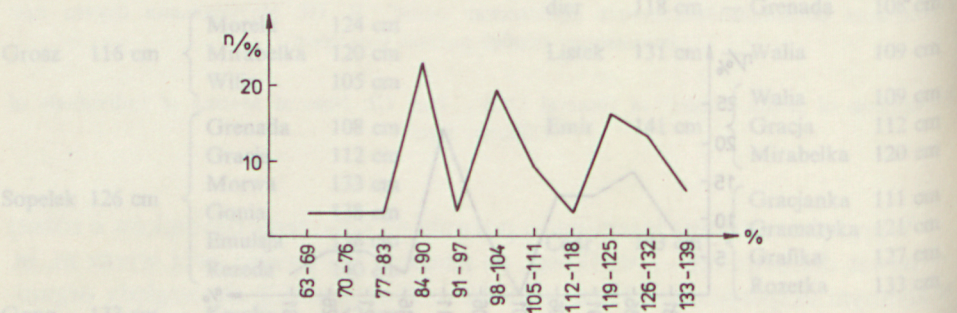
Ryc. 1. Procentowy rozkład liczebności wysokości w kłębie klaczy wyrażonej w procentach tego wymiaru pokrywających je ogierów
Height at the withers of mares as compared to that of mating stallions (%)

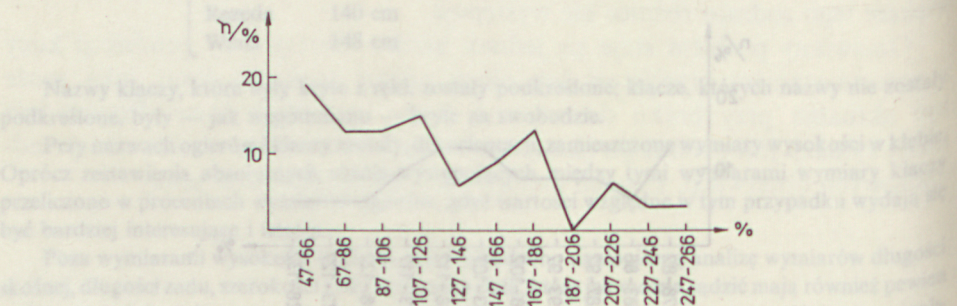
Ryc. 2. Procentowy rozkład liczebności długości skośnej klaczy wyrażonej w procentach tego wymiaru pokrywających je ogierów
Oblique length of mares (%) as compared with that of mating stallions (%)

Ryc. 3. Procentowy rozkład liczebności długości zadu klaczy wyrażonej w procentach tego wymiaru pokrywających je ogierów
Length of mares'croup (%) as compared with that of mating stallions (%)

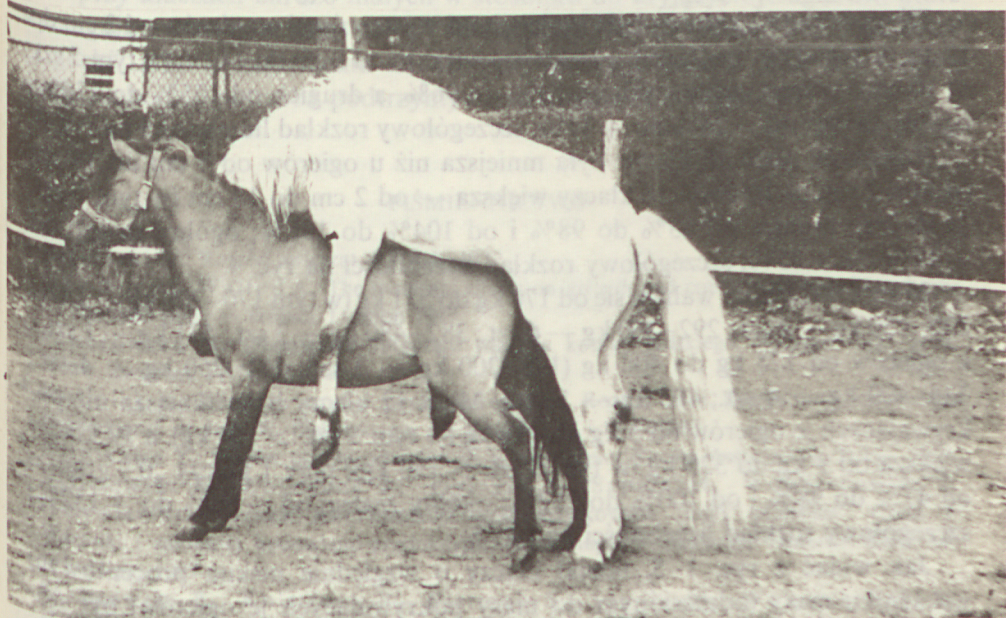
Ryc. 4. Procentowy rozkład liczebności szerokości zadu klaczy wyrażonej w procentach tego wymiaru pokrywających je ogierów
Width of mares'croup (%) as compared with that of mating stallions

Ryc. 5. Procentowy rozkład liczebności masy ciała klaczy wyrażonej w procentach masy pokrywających je ogierów
Body weight of mares (%) as compared with that of mating stallions (%)

Ryc. 6. Og. Sopelek — 126 cm pokrywający klacz Morwę — 133 cm
Stallion Sopelek — 126 cm mating mare Morwa — 133 cm

Ryc. 7. Og. Sopelek — 126 cm pokrywający klacz Grację — 112 cm
Stallion Sopelek — 126 cm mating mare Gracja — 112 cm

Ryc. 8. Og. Listek — 131 cm pokrywający klacz Walię 109 cm
Stallion Listek — 131 cm mating mare Walia — 109 cm

Długość zadu 13 klaczy była mniejsza od występującej u ogierów od 2 cm do 12 cm (w tym 3 szt. ≥ 10 cm), a 19 klaczy większa od 2 cm do 14 cm (w tym 5 szt. > 10 cm); granice pierwszych od 76% do 96%, a drugich od 105% do 134%; ogólny zasięg: od -24% do $+34\%$; szczegółowy rozkład liczebności na ryc. 3.

Szerokość zadu 16 klaczy była mniejsza niż u ogierów od 1 cm do 18 cm (w tym 2 szt. > 10 cm) i 16 klaczy większa — od 2 cm do 13 cm (w tym 5 szt. ≥ 10 cm); granice od 63% do 98% i od 104% do 135%; ogólny zasięg: od -37% do $+35\%$; szczegółowy rozkład liczebności na ryc. 4.

Masa ciała klaczy wahała się od 170 kg do 531 kg (w tym 170–200 kg — 2 szt.; 220–250 kg — 4 szt.; 292–360 kg — 6 szt.; 382–480 kg — 3 szt.; 531 kg — 1 szt.), a ogierów od 178 kg do 408 kg (178–200 kg — 2 szt.; 211–250 kg — 4 szt.; 334–400 kg — 4 szt.; 408 kg — 1 szt.). Masa 12 klaczy była mniejsza niż pokrywających je ogierów od 5 kg do 218 kg (w tym 5 szt. > 150 kg), a 19 klaczy większa od 9 kg do 320 kg (w tym 8 szt. > 150 kg); przy 1 klaczy „0”; granice od 47% do 98% i od 100% do 252%; ogólny zasięg: od -53% do $+152\%$; szczegółowy rozkład liczebności na ryc. 5.

Jak widać z ryc. 1–5, udział klaczy o względnie niskim procentowym wskaźniku masy (odniesionym do masy pokrywających je ogierów) był stosunkowo najwyższy, podczas gdy przy pozostałych wskaźnikach, szczególnie wysokości w kłębie, wystąpiło zjawisko przeciwne.

Przebieg stanówki, szczególnie przy kojarzeniu osobników znacznie różniących się pod względem wielkości, dostarczył wiele interesujących obserwacji, które trudno jest zmieścić w krótkim opracowaniu. Ważniejsze zamieszczono w końcowym rozdziale.

GLÓWNE WYNIKI I WNIOSKI

1. Naturalna stanówka, szczególnie w wersji tabunowej, daje przy produkcji kucy dobre efekty reprodukcyjne i ze względu na małą pracochłonność — również ekonomiczne.
2. W przeprowadzonych kojarzeniach z wykorzystaniem naturalnej stanówki najmniejsze klacze posiadały niższą wysokość w kłębie od kryjących je ogierów o 23% i masę ciała o 53%, a największe przewyższały ogiery pod względem pierwszej cechy o 31% i drugiej o 152%. Przy różnicach tego rzędu wielkości nie jest zatem konieczne stosowanie sztucznej inseminacji.
3. We wszystkich przypadkach pokrycia małych klaczy dużymi ogierami porody przebiegały bez trudności, a tym samym bez potrzeby interwencji weterynaryjnej.
4. Krycie „z ręki” jest uzasadnione przy włączeniu ogiera do tabunu (wpuszczany jest on do tabunu po raz pierwszy wraz ze świeżo pokrytą klaczą) oraz przy klaczach bardzo małych w stosunku do kryjących je ogierów, które wymagają ustawienia „na górcę” lub dużych, które muszą być ustawione „z górkę” albo w zagłębieniu terenu; przy klaczach bardzo małych i dużych może zachodzić potrzeba podtrzymywania kryjących je ogierów.

PIŚMIENNICTWO

1. Bielański W.: Rozród zwierząt. PWRiL, 1972.
2. Hammond J., Walton A.: The maternal effects on growth and conformation in Shire horse — Shetland pony — crosses. London 1947.
3. Jaworowska M.: Obserwacje dotyczące rozrodu konika polskiego. Biuletyn Zakł. Hod. Dośw. Zwierząt. PAN, 10, 1967.
4. Kosiniak K.: Kliniczne aspekty płodności ogierów. Rozród koni. Sympozjum poświęcone pamięci prof. dr. hab. W. Bielańskiego. AR Kraków, 17 i 18 III 1983.
5. Nishikawa Y.: Studies on reproduction in horses. Japan Racing Association, Tokyo 1959.
6. Sasimowski E., Kolstrung R., Pietrzak S., Sapała M., Wojciechowski J., Hulewicz-Stachurska A.: Produkcja ogólnoużytkowych „kucy felińskich”. Część I. Warunki i założenia hodowlano-produkcyjne. Maszynopis w Zakładzie Hodowli Koni AR w Lublinie, 1987.
7. Sasimowski E., Kolstrung R., Pietrzak S., Sapała M., Wojciechowski J., Hulewicz-Stachurska A.: Produkcja ogólnoużytkowych „kucy felińskich”. Część II. Charakterystyka stosowanych i zamierzonych kojarzeń oraz materiału wyjściowego. Maszynopis w Zakładzie Hodowli Koni AR w Lublinie, 1987.

РЕЗЮМЕ

На основе наблюдений за 32 случками, законченными жеребостью — в общем 11 жеребцов и 16 кобыл, принадлежащих к исходному материалу фелинских пони — сделали следующие выводы:

1) натуральная случка, особенно в табунном варианте, дает при производстве пони хорошие репродукционные эффекты и благодаря малой трудоемкости также экономические,

2) в проведенных спариваниях с использованием натуральной случки наименьшие кобылы обладали меньшей высотой в холке чем случиваемые с ними жеребцы на 23% и массой тела на 53%, а самые большие превышали жеребцов по первому признаку на 31% и по второму на 152%; это свидетельствует о том, что при различиях этого порядка величин не так уж нужно применение искусственной инсеминации,

3) во всех случаях покрытия малых кобыл большими жеребцами роды происходили без затруднений, а тем самым без ветеринарного вмешательства,

4) случка „с руки” умотивирована при включении жеребца в табун (его впускают в табун впервые со свежепокрытой кобылой) и при очень малых кобылах по сравнению со случиваемыми жеребцами, нуждающимися в установке „на горке”, либо при крупных, устанавливаемых „с горки” либо в углублении; при очень малых как и крупных кобылах может появиться потребность в поддержании жеребцов.

SUMMARY

Basing on the observations of 32 matings resulting in foaling (11 stallions, 16 mares belonging to the initial material and Felin ponies) the following conclusions were drawn:

1. Natural mating, especially in a herd gives good reproduction effects (also economic ones) in the production of ponies due to little labour consumption.

2. In natural mating, the smallest mares had a 23% lowest height at the withers than the stallions mating them and their body weight was 53% lower, and the largest mares surpassed the mating stallions by 31% with respect to the first trait and by 152% to the other trait. It means that artificial insemination is not necessary while such animals of different size are to be mated.

3. In all the cases of large stallions mating small mares, the deliveries were easy and there was no need for vet intervention.

4. Mating „out of hand” is justified while putting the stallion into the herd (it is let in for the first time together with the newly mated mare). When the mares are very small in relation to the mating stallions, they must be placed „on a hillock” and when the mares are large they must be placed in a hollow. When the mares are large or small there may be a need for holding up the mating stallions.